

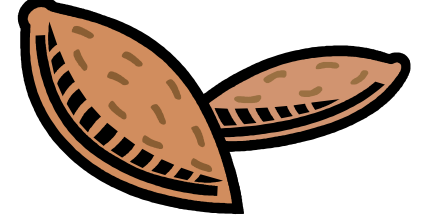

BADEM

Tijen ÖZÜDOĞRU, TEAE

1. Giriş

Badem (*Prunus Dulcis*), gülgiller familyasından ve anayurdu Asya'nın güneybatısı olan, geniş ölçüde tohumla üretiminin yapıldığı, yeşil kabuklu bir meyve türüdür. Bademin tatlı ve acı tohumlu iki çeşidi vardır. Yenebilen tatlı badem tohumları çerez olarak tüketilir, ayrıca çeşitli yiyeceklerin hazırlanmasında, yaygın bir şekilde pastacılık, şekerleme ve çikolata sanayinde, badem yağı ve badem unu yapımında, acı bademler ise kozmetik sanayinde katkı maddesi ve kokulandırıcı olarak kullanılmaktadır.

Badem ilk olarak İran, Türkiye, Suriye ve Filistin'de yetiştirilmiş, buralardan da Yunanistan, Kuzey Afrika, İtalya ve İspanya'ya ve Kuzey Amerika'ya götürülmüş, bilhassa Kaliforniya'da 1940 yılından sonra badem yetiştiriciliğinde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Dünya kabuklu meyve üretiminde önemli bir yeri olan badem yetiştiriciliği, ülkemizde de giderek yaygınlaşmaktadır. Başlangıçta sadece Ege, Akdeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri ile sınırlı kalan badem yetiştiriciliği, bademin güç şartlara adaptasyon yeteneğinin olması ve pazardaki yüksek talep nedeniyle cazip hale gelmiş son yıllarda diğer bölgelerde de fidanlıkların kurulmasıyla genişlemeye başlamıştır.

2. Dünyada Durum

Dünyadaki toplam badem üretim alanı, 1998 yılında yaklaşık 1,6 milyon ha iken, 1998-2002 döneminde ortalama % 9'luk bir artış kaydederek 2002 yılında 1,7 milyon hektara yükselmiştir. Dünyada 2002 yılında 1,4 milyon ton badem üretilmiştir. En fazla badem üretimi yapan ülkeler sırasıyla; ABD, İspanya, İran, Fas, Suriye, İtalya, Yunanistan ve Türkiye'dir. ABD yaklaşık %31 oranındaki payı ile dünya badem üretiminde ilk sırayı almaktadır. ABD'nin özellikle

Kaliforniya bölgesi bademleri dünyaca ün kazanmıştır.

Badem, dünya ihracatına konu olan önemli sert kabuklu meyve türlerinden biridir. Kabuklu ve iç olarak ihraç edilen bademin, 2001 yılı toplam dünya ihracat değeri yaklaşık 1 milyar dolardır. Dünya ihracatında en önemli ülke, üretimde olduğu gibi ABD olup, 2001 yılı verilerine göre; dünya ihracatının yaklaşık %69'u tek başına ABD tarafından yapılmıştır. Dünya ihracatında ABD'yi %14'lük payı ile İspanya takip etmektedir. Bu iki ülke dünya ihracatının yaklaşık %83'ünü karşılamışlardır.

Dünya badem ithalatında gerek miktar gerekse değer itibariyle kabuksuz bademlerin payı daha yüksektir. Toplam 363.907 ton olan 2001 yılı dünya badem ithalatında kabuklu bademler %18,9'luk bir paya sahipken, kabuksuz bademlerin payı ise %81,1'dir.

Tablo 1. Ülkeler İtibariyle Dünya Badem Ekim Alanı ve Üretimi

	1998	1999	2000	2001	2002
Üretim Alanı (ha)					
Dünya	1.588.934	1.615.628	1.673.879	1.696.090	1.731.890
İspanya	630.100	624.300	664.000	664.000	664.000
ABD	188.600	196.800	202.340	212.460	245.000
Tunus	170.000	190.000	201.720	202.340	202.340
Fas	137.000	139.012	138.000	138.500	140.000
Üretim (ton)					
Dünya	1.304.114	1.393.312	1.246.239	1.330.321	1.419.725
ABD	393.000	377.840	318.880	376.480	444.520
İspanya	220.439	279.100	223.300	257.000	315.400
İran	111.992	95.900	89.637	97.144	100.000
Fas	52.700	81.304	65.044	81.820	80.000
Suriye	67.150	57.697	62.288	49.487	74.838
İtalya	87.998	103.100	104.755	112.812	56.000
Yunanistan	40.344	46.319	47.184	55.267	52.000
Türkiye	36.000	43.000	47.000	42.000	50.000

Kaynak: <http://www.ito.org>

3. Türkiye’de Durum

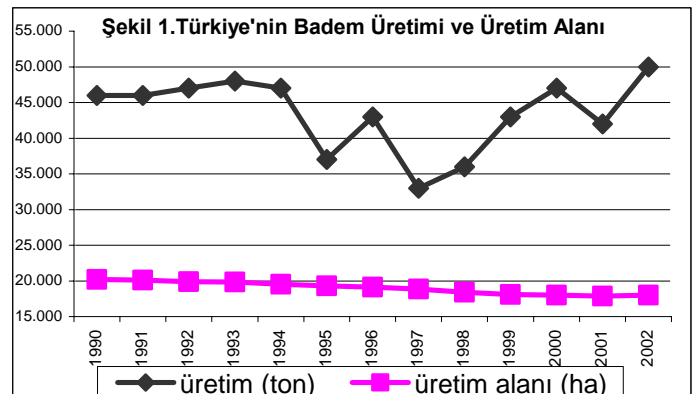
Ülkemiz bademin gen merkezlerinden birini oluşturmakla birlikte, son yıllarda yurt dışından standart çeşitlerin de getirilmesiyle mevcut gen potansiyeli daha da zenginleştirilmiştir. Ancak ülkemizde badem üretimi, kapama bahçelerden ziyade, çit bitkisi ve sınır ağacı olarak dikilen ağaçlardan yapılmaktadır. Modern tarım tekniklerinin kullanılmadığı bu tesislerde standart çeşitlerde kullanılmadığından dolayı verimlilik düşük olmakta ayrıca meyve kalitesi de iyi olmamaktadır.

Yıllar itibariyle dalgalı bir seyir izleyen badem üretimi 1990 yılında 46 bin ton iken, 1990-1997 yılları arasında düşüş eğilimine girmiş, 1997 yılında 33 bin tona kadar gerilemiş ve bu yıldan sonra tekrar 2002 yılına kadar 50 bin ton düzeyine yükselmiştir. Ülkemizde badem yetiştiriciliğinde ön planda olan iller Muğla, İçel, Antalya, Elazığ, Denizli ve Karamandır.

Tablo 3. Türkiye’de Badem Üretimi ve Üretim Alanı

Yıllar	Üretim (ton)	Üretim Alanı (ha)
1997	33.000	18.875
1998	36.000	18.400
1999	43.000	18.100
2000	47.000	18.000
2001	42.000	17.875
2002	50.000	18.000

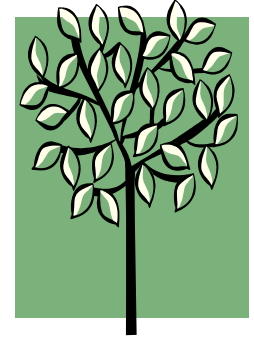
Kaynak: www.fao.org.tr

Türkiye'nin badem üretiminde Akdeniz Bölgesi üretimden aldığı %42 oranındaki payla ilk sıradadır. Bölgeler verimlilik bazında kıyaslandığında yine Akdeniz Bölgesi ağaç başına düşen 13,2 kg badem miktarı ile ilk sıradadır. Türkiye'nin ortalama badem üretim verimliliği 2000 yılında 11,3 kg/ağaç olmuştur.

Tablo 4. Türkiye'de Bölgelere Göre Badem Ağacı Sayısı ve Üretimi (2000)

BÖLGELER	AĞAÇ SAYISI (ADET)			ÜRETİM		
	Meyve Veren	Meyve Vermeyen	Toplam	Ton	%	Verim (kg/ağaç)
Ege+Marmara	816.397	91.755	908.152	9.235	19,7	10,2
Akdeniz	1.385.797	115.674	1.501.471	19.843	42,2	13,2
İç Anadolu	693.228	148.165	841.393	8.884	18,9	10,6
Karadeniz	30.928	6.250	37.178	287	0,6	7,7
Doğu ve G. Doğu Anadolu	673.650	203.156	876.806	8.751	18,6	10,0
TOPLAM	3.600.000	565.000	4.165.000	47.000	100,0	11,3

Kaynak: <http://www.ito.org>

Türkiye'nin toplam badem ihracatının 1992-2002 dönemindeki seyrine bakıldığında; miktar bazındaki en yüksek düzeyine 1997 yılında ulaştığı, 1998 yılında bir önceki yıla kıyasla %52,7 oranında düşüş kaydettiği, bundan sonraki yıllarda ise tekrar yükseliş trendine girdiği görülmektedir. Türkiye'nin kabuklu badem ihracatındaki en önemli ülkeler Almanya, Hollanda, İtalya'dır. Kabuksuz badem ihracatının ülke bazındaki dağılımı incelendiğinde; Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya, İran ve ABD'nin önde geldiği görülmektedir.

Türkiye, 1996'dan önceki yıllarda badem ithalatı yapmazken son yıllarda hızla artan oranlarda badem ithal eden bir ülke durumuna gelmiştir. Badem ithalatımız miktar itibariyle 1996 yılından itibaren ,hafif dalgalanmalar ile birlikte, sürekli bir artış eğilimindedir. Kabuksuz badem ithalatının 2001 yılında en fazla yapıldığı ülkelerin başında ABD, Özbekistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kazakistan ve Türkmenistan gelmektedir. Bademde yurtiçi stok mevcut değildir.

Tablo 5. Türkiye'nin Badem İhracatı (kg)

Yıllar	Kabuklu Badem		Kabuksuz Badem		Toplam
	Miktar(kg)	%	Miktar (kg)	%	
1992	28.850	25	86.360	75	115.210
1993	720	0,3	219.786	99,7	220.506
1994	3.260	1,3	241.265	98,7	244.525
1995	2.590	2,2	113.472	97,8	116.062
1996	202.099	46,2	234.906	53,8	437.005
1997	298.649	52,8	267.194	47,2	565.843
1998	176.639	65,9	91.068	34,1	267.707
1999	95.129	32,5	197.589	67,5	292.718
2000	46.444	15,1	260.650	84,9	307.094
2001	69.317	13,3	453.163	86,7	522.480
2002*	18.911	9,7	176.122	90,3	195.033

Kaynak: <http://www.ito.org>
* ilk 8 ay

Tablo 6. Türkiye'nin Badem İthalatı (kg)

Yıllar	Kabuklu Badem		Kabuksuz Badem		Toplam
	Miktar(kg)	%	Miktar (kg)	%	
1996	156.753	45,7	186.480	54,3	343.233
1997	586.498	38,3	945.349	61,7	1.531.847
1998	184.890	16,3	950.915	83,7	1.135.805
1999	144.800	8,5	1.559.901	91,5	1.704.701
2000	1.278.959	44,1	1.621.168	55,9	2.900.127
2001	502.542	19,0	2.142.269	81,0	2.644.811
2002*	29.982	2,4	1.210.349	97,6	1.240.331

Kaynak: <http://www.ito.org>
* ilk 8 ay

GENEL DEĞERLENDİRME

Badem yeşil kabuklu çağla devresinden itibaren tüketilen bir meyve türüdür. Bu haliyle şubat sonu ve mart başında piyasaya ilk çıkan erken yazlık meyve türü olan badem, içinin tam gelişmiş ve sertleşmiş olduğu devredeki haliyle tüketim açısından daha fazla önem kazanır. Ülkemiz toplam meyve üretiminin %6,4'ünü sert kabuklu meyveler oluşturmaktadır. Sert kabuklu meyve türleri arasında ağaç sayısının %1,2'sini ve üretim miktarının %4,3'ünü badem oluşturmaktadır (Badem Sektörü 2003).

Badem yetiştiriciliği, gerekli altyapı çalışmalarının yapılmamış olması nedeniyle, henüz istenilen düzeye gelmemiştir. İstenen kalite ve miktarda bademin üretileniyor olması, ülkemizi badem ithal eder bir konuma getirmiştir. Badem ağaçlarının üretimden ziyade ağaçlandırma amaçlı kullanımının önüne geçilerek badem üretim alanlarının, verimliliğinin ve üretim miktarı ile kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmalara hız verilmelidir. Badem yetiştiriciliğinin gelişimi için; badem üretiminde çeşit standardizasyonu sağlanmalı, standart ve kaliteli çeşitlerden elde edilen fidanların üreticiye ulaştırılması ve kapama bahçe kurulmasının teşvik edilerek desteklenmeli, ihracat potansiyelini arttırmak için dış pazarlara yönelik çalışmalara önem verilmelidir. Ayrıca, üreticilere kredi sağlanması ve modern badem yetiştiriciliği imkanlarından faydalanmalarının olanaklı kılınması yolu ile desteklenmeleri de badem üretimine olumlu katkıda bulunacaktır.

KAYNAKLAR

1. **Anonim 2001**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bitkisel Üretim, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT, Ankara
2. **Anonim, 2000**, Kuru ve Sert Kabuklu Meyveler Dış Pazar Araştırması, Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi , Ankara
3. **Badem Sektörü, 2003**, <http://www.ito.org>
<http://www.fao.org>

TARIMSAL EKONOMİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

PK.34 06100 Bakanlıklar/Ankara
Tel:0.312.326 0006
Faks:0.312.322 8531
Web: <http://www.aeri.org.tr>
e-mail: aeri@aeri.org.tr